

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Мовна компетенція – обов'язковий складник професіоналізму. За словами Іржі Томана, хто вміє добре говорити, той легше розв'язує свої проблеми [Томан: 21]. Що вправніша людина в мові, то краще їй вдається донести потрібний зміст [Селігей: 9]. Тож рано чи пізно більшість мовців замислюється над тим, чи є їхня лінгвістична вправність достатньою для фахової самореалізації. І якщо відчуває брак мовних знань та вмінь, звертається до тих, хто може допомогти їй удосконалитися в цьому напрямку.

Найкраще, коли мовознавчими питаннями опікуються фахові філологи. Важливо, щоб вони були спроможні грамотно інформувати про те чи те мовне явище, доступно роз'яснювали складні випадки. Проте мова не є власністю вилучно авторів словників чи правопису та статей з лінгвістики – до її співтворення причетні всі мовці без винятку. А отже, мовні проблеми й виклики охоче обговорюють люди з різним рівнем знань і неоднаковими мовними навичками.

Широка доступність інтернету в останні роки ХХІ століття, а також відносно закритий спосіб життя спричинилися до того, що спілкування все більше переміщується у віртуальний простір. Соціальні мережі стали зручним майданчиком для дискусій на різні теми, зокрема мовознавчі. Так з'являються, наприклад, у Facebook спільноти «Українська мова для всіх», «Пишемо грамотно українською мовою», «И так поймут!», розраховані, як видно з назв, на широкий загал. Є також відносно обмежені цільовою аудиторією групи, у яких беруть участь саме професійні філологи, але найчастіше мета створення таких спільнот – рекламування авторських розробок з української мови чи літератури.

Питання мовної компетенції нерозривно пов'язані з мовною свідомістю, а отже – з мовними правами та обов'язками. Останнім двом пунктам присвячені, приміром, матеріали, що публікуються на сторінці Уповноваженого із захисту державної мови, у спільнотах «И так поймут!», «Українці розмовляють українською», «Українська мова – код Української Нації» та ін.

Ми проаналізували зміст матеріалів, що їх публікують учасники згаданих та інших спільнот. За винятком сторінки мовного омбудсмена, дописи в інших групах може оприлюднювати будь-хто з учасників. У спільнотах «Українська філологія», «Філологічні викрутаси», «Філологічне гроно» поширювачами контенту найчастіше стають викладачі та вчителі-філологи, рідше – інші. Натомість у групі «Тренажери з української мови» автори допису – лише філологи-педагоги. В описі спільноти зазначено: «Ми розробляємо інтерактивні вправи з української мови (і літератури) й розміщуємо їх у вільному доступі (...). Ця група створена насамперед для того, щоб ми могли ділитися з педагогами своїми напрацюваннями» [Тренажери з української мови].

Мета й завдання публікації. Дописи можна загалом поділити на три типи: інформаційні, консультаційні та ігрові. Пости першого типу – це стислі пояснення правил граматики, приклади слововживання, важливі факти про мову, «антисуржик». Так, допис на сторінці «НУМО – навчаємо української мови онлайн» повідомляє про синоніми до слова «солодоші»: *лагоміни, смако́лики, лăкітки, хвиги-миги* та ін., ілюструючи вживання цих лексем цитатами з класиків [НУМО].

Випадки, не згадані або недостатньо зрозуміло розкриті в Українському правописі-2019, розглядають автори сторінки «Правописник LanguageTool». Як приклад – відмінювання іменників із числівником *півтора*: «Якщо зазирнути в будь-який посібник, то там вам скажуть, що після «півтора» потрібно ставити родовий відмінок однини. Але в мові не все так просто...» [Правописник LanguageTool].

Дописи-консультації мають такий вигляд: один з учасників спільноти ставить запитання, інші відповідають у коментарях. Наприклад, які фрази українською допомагають запам'ятати кольори веселки? У коментарях запропонували близько 60 варіантів, зокрема: «Чекав Обіду Журналіст. З'їв Бутерброд — Став Футболіст», «Чи Омелько жити зможе без своїх фантазій?» [Українські перекладачі]. На запитання: «Як українською «неваляшка»» авторці порадили відповідники «покиванка», «Іван-покиван», «Івасик-покивасик», «лялька-нелягайка» та ін. Принагідно було з'ясовано японське походження іграшки (яку частина учасників стереотипно вважала російською) [Пишемо грамотно...].

Ігрова тематика дописів не надто популярна, проте деякі спільноти публікують подібні матеріали, що допомагають краще засвоїти деякі правила української мови. Наприклад, на сторінці руху «Єдині» є мінігра, присвячена написанню слів з великої та малої літери, де на першому слайді пропонують обрати правильний варіант, а потім перевірити себе, відкривши наступний слайд із роз'ясненням [Єдині].

Частіше ж допис містить покликання на сайт, відповідно до тем: «Наказовий спосіб дієслова», «-и- чи -і- в прислівниках», «Культура мовлення» та ін. [Тренажери з української мови]. Популярність має опублікований у 2021 р. тест «Чи зможете ви безпомилково визначити наголос у 15 поширених словах?» з ресурсу Matabook [Пишемо грамотно...]. А спільнота «Українська мова для всіх» популяризує YouTube-канали, наприклад «Нащо ми це читали?» про твори зі шкільної програми з української літератури (канал «Ідея Олександрівна») [Українська мова для всіх].

Тематика публікації. Серед тем, які найбільше цікавлять користувачів соціальних мереж, можна виокремити переклад українською слів, пошук відповідників до російських фразеологізмів, паремій, афоризмів. Обговорюють також правопис, слововживання, мовну політику, роль української мови для українців.

Здебільшого в дописі ставлять запитання, як-от: «Як сказати українською «мал, да удал»?» [Пишемо грамотно...], «Чи є в українській мові слово «Мужчина?»» [Українська мова для всіх] тощо.

Окремі пости присвячені значенню діалектних слів та висловів, як-от про різницю між *фірою* і *підводою*. У коментарях пропонують також тлумачення синонімів *підвода-безтарка*, *гарба*, *бедка* (*бідочка*, *бідарка*), *хура*, *фура* [Пишемо грамотно...]. Спеціально питанням діалектології опікується спільнота «А у нас так кажуть». Наприклад: «У нас (у Рівному. – *О. М.*) на цю рослину казали «очинешник»» (ідеться про соняшник); «У нас (у Рівному. – *О. М.*) кажуть «пасоля». А на спаржеву квасоллю – «шпараговка»» [А у нас так кажуть...].

Існує також спільнота для критики українського правопису з характерною назвою «Проти правопису-2019». На жаль, очікуваної конструктивної критики ми в дописах учасників не виявили – переважно емоційні реакції на сам факт запровадження орфографічних інновацій. Проте цікавим, потенційно дискусійним виявився матеріал, із правописом узагалі не пов'язаний. Ідеться про спільноту «Словотвір», яка, серед іншого, експериментує зі створенням українських відповідників до запозичених слів, наприклад *світляр* замість *фотограф*, *вогнеграй* замість *фесерверк*. Запитання до обговорення звучить так: «Це 1) гумор; 2) продовження кумедних спроб замінити усі іншомовні слова, які тривають вже десятки років, причому і в російській мові також (по-моєму, Солженіцин зокрема цим займався); чи 3) частина тенденції мовного новаторства, започаткованої правописом?» [Проти правопису-2019].

Оскільки в групах, де обговорюють мовну проблематику, не всі автори дописів спроможні критично оцінити зміст матеріалу перед опублікуванням, ми раз у раз натрапляємо на фактичні чи мовні помилки. Так, один із репостів присвячений рідкісним кольоронімам в українській мові. На картинці наочно показано, які кольори відповідають назвам *крицевий*, *бразолійний*, *капуциновий* тощо. Однак назва цієї картинки не зовсім коректна, бо «українські назви кольорів» асоціюється з кольоронімами власне українського походження, а в тексті маємо як українські, так і запозичені колоративи. Тому цілком закономірні коментарі на кшталт: «Особливо українські – індиговий, капуциновий, фісташковий!» [Пишемо грамотно...].

На жаль, матеріали спільноти не завжди модерують фахові мовознавці, через що можливе й публікування відверто маніпуляційних матеріалів. Наприклад, обґрунтовуючи, чим українська мова краща за російську, автор допису вдається до протиставлення російського *больница* «место, где больно» та українського *лікарня* «місце, де лікують») [Українська мова для всіх]. Або твердження: «Комуністи майже сто років тому намагались максимально уподібнити українську мову до російської» – відповідає дійсності, проте в дописі воно ілюстроване невідповідними або наведеними в хибному контексті прикладами: «Так ми позбулись тисячі питомих та властивих українській мові слів (...) *цегельня* (цегельний завод), (...) *добродій*, (...). *Городина* ж стала *овочами*, *садовина* – *фруктами*» [И так поймут!]. Перевірка за першим-ліпшим академічним словником засвідчує помилковість подібних тверджень. Проте це –

потенційний простір для дискусій, до яких було б добре залучати фахових мовознавців, а вони б коментували виявлені помилки чи перекручування, покликаючись на об'єктивні мовні факти.

Ще одна проблема любительських спільнот – відсутність або недостатність культури спілкування учасників, що призводить до конфліктів, неконструктивних закидів на адресу учасників, агресивного флуду. Так, на запитання про переклад українською російського фразеологізму авторка допису, крім власне мовних порад, отримала коментарі на кшталт: «А чому ми маємо перекладати з російської? В нас що, своєї мови немає, чи немає дотепних приказок, прислів'їв?», «Шановні! Коли Ви будете мислити рідною мовою, в Вас таких питань не буде». Це викликає обурення інших учасників, які теж хотіли отримати пораду, а натомість наразилися на чиєсь хамство: «От нібито у назві групи написано «запитуйте». А з такими відповідями й запитати страшно» [Пишемо грамотно...].

Підсумовуючи, зазначимо, що матеріали соціальних мереж, із огляду на їхню розмаїтість, різноспрямованість та швидкий доступ до них можуть бути доброю підмогою для тих, хто прагне вдосконалити українську мову; відсутність обмежень (за винятком обумовлених правилами спільнот та загальними стандартами соцмереж) дозволяє будь-кому брати участь у дискусіях, висловлювати власні неупереджені погляди. Однак недосвідчені мовці легко можуть стати жертвами ненавмисних помилок або заздалегідь продуманих маніпуляцій. Тому дуже бажане модерування спільнот фахівцями-мовознавцями, які могли б узяти на себе просвітницьке завдання – допомогти користувачам без фахової освіти зорієнтуватися у великому масиві філологічної інформації.

Література

1. А у нас так кажуть... URL: <https://www.facebook.com/groups/619355325149734>
2. Єдині. URL: <https://www.facebook.com/yedyni>
3. НУМО – навчасмо української мови онлайн. URL: <https://www.facebook.com/annukr22>
4. Пишемо грамотно українською мовою. Запитуйте – відповідаємо. URL: <https://www.facebook.com/groups/557555394449615>
5. Пишемо грамотно українською мовою. Запитуйте – відповідаємо. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100080614445351>
6. Правописник LanguageTool. URL: <https://www.facebook.com/pravopysnyk.lt>
7. Проти правопису-2019 <https://www.facebook.com/groups/576833563063836/>
8. Селігей П. Світло і тіні наукового стилю. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 627 с.
9. Словотвір. Майданчик для перекладів запозичених слів. URL: <https://slovotvir.org.ua/>
10. Томан І. Мистецтво говорити /пер. з чес. В. І. Романця. Київ : Політвидав України, 1986. 221 с.
11. Тренажери з української мови URL: <https://www.facebook.com/groups/3187128291517384>
12. Українська мова для всіх. URL: <https://www.facebook.com/groups/367613903441695>
13. Українці розмовляють українською. URL: <https://www.facebook.com/groups/326328151119372>